

Butlletí Informatiu 517

Inclou la Separata 238: «Una saga de militars i la salsa terrassenca d'una porto-riquenya»

Activitats

**El món del
còmic i la
il·lustració**

Mostra de la
col·lecció del
Museu del Còmic
de Barcelona

Del 15 d'octubre al 7 de gener de 2022
A la seu de l'entitat, Rambla d'Egara, 340, 2a
La Factoria Cultural de Terrassa
(abans Centre Cultural Terrassa)
dimecres i divendres de 6 a 2/4 de 9 de la tarda
altres dies i hores, prèviament convinguts al telèfon: 609932713

**COL·LECCIONISTES
DE TERRASSA**

**HOMENATGE ALS TERRASSENCS ASSASSINATS
PER LES TROPES BORBÒNIQUES DE FELIP V
EL SETEMBRE DE 1713**

**MARXA DE
TORXES**

Organitzat: Comissió 4 de setembre • www.terrassa4setembre1713.cat

Editorial

Entrem a la recta final de l'any, en què hem anat arrossegant la pandèmia, malgrat els esforços dels sanitaris, les crides a parar-hi compte i les incursions —en un terreny que no és el seu— dels que han d'impartir justícia. En aquest tema, com en d'altres que afecten la salut política, democràtica, social, etcètera, d'aquest país que estimem i voldríem veure lliure, també s'han passat de frenada, però ja fa anys que veiem el rol que tenen en aquests moments en què, tan sovint, tot s'hi val. La pregunta, no obstant això, segueix viva: qui jutja els jutges? I les prevaricacions, omissions, retards de tràmit a posta, sentències errònies que no es rectifiquen, condemnes retòriques plenes d'ideologia del règim franquista, de parcialitat convinguda als llocs més alts dels tribunals, de tribunals administratius que imposen sancions venjatives per esporuguir la ciutadania que, malgrat tot, segueix dempeus. La justícia és sagrada i no per a escollir qui és jutge i qui no en funció, com dèiem, de la ideologia del "delinqüent". Aquest fer és fastigós i impropri de cap jurista que estimi el seu ofici. Enmig de tot aquest batibull seguim a la brega lluitant per un país millor, republicà, d'alta democràcia i lliure, respectuós amb tothom, sobretot amb els més vulnerables —uns més que d'altres—, als quals sempre toca la pitjor part.

Anem a la nostra feina, la cultura; sense la qual seguirem empantanats en el món. Ens dol i molt tot el que passa a l'Afganistan, a Haití, a la Xina, a l'Iran i altres països àrabs, on també els perdedors són els de sempre. A l'Àfrica, on hi ha tants conflictes vius: al Sàhara Occidental, que es rifen mentre Espanya se'n renta les mans. A Palestina, Israel, Birmània, el Líban... No acabaríem. Disculpeu aquesta moralina tan necessària com la cultura. Només si hi ha justícia per a tothom tindrem pau perdurable. Només si hi ha vacunes per a tothom podem combatre la Covid. Reflexionem-hi, no ens cansem de fer-ho i sobretot d'actuar, prenent partit, amb generositat per a tothom. Els petits gestos canvien el món i ens fan creïbles.

Teniu a les mans un Butlletí amb molta informació i articles que esperem que siguin del vostre interès. Amb aquesta convicció els publiquem.

I finalment us demanem que participeu en totes les activitats que programem. Ho fem amb la major bona voluntat i per créixer en tots els associats la cultura i el coneixement.

Ens agradarà poder-vos saludar quan vingueu, i noteu que ara la seu estarà oberta de dimecres a divendres, de 2/4 de 6 a 2/4 de 9. Gràcies als qui ho fan possible.

Notícies de dins

Exposició “El món del còmic i la il·lustració”

Del 15 d'octubre del 2021 al 7 de gener del 2022

El proper dia 15 d'octubre, a les 7 de la tarda, la inaugurarem a la nostra seu i exposarem una mostra de la gran col·lecció del Museu del Còmic de Barcelona, que de fa mesos estem inventariant perquè en un futur pròxim la nostra ciutat pugui gaudir-ne completament.

L'exposició restarà oberta fins passades les festes de Nadal.

Us hi esperem.

Premis d'Honor de les Lletres Catalanes 1969-2018

9a i 10a edició de sobres de sucre de l'ACT que vam presentar a l'Aula Magna del Centre Cultural, després de retards a causa de la pandèmia, el dia 7 de juliol. L'Associació, conjuntament amb **Òmnium Cultural Terrassa**, vàrem fer la presentació de les dues sèries de vint-i-cinc sobres cadascuna dedicats a aquests prestigiosos premis que atorga Òmnium cada any.

El assistents a l'acte varen poder escoltar les paraules de la representant d'Òmnium Terrassa, Glòria Majó, que va explicar la història i el sentit que Òmnium dona a aquests premis.

Ester Nosàs, presidenta de l'Associació de Col·leccionistes, va comentar la tasca de l'Associació en la divulgació del col·leccionisme i, en concret, en l'edició d'elements col·leccionables com són els sobres de sucre.

A continuació, Marta Pessarrodona, escriptora terrassenca guardonada amb aquest premi l'any 2019, i que va tenir l'amabilitat d'acompanyar-nos, ens parlà de la seva trajectòria vital i literària, de l'actualitat catalana i de les seves sensacions en rebre el premi.

Finalment, en Jordi Torres, que presideix l'Associació de Poetes Terrassencs, va parlar-nos de la tasca que porten a terme en la divulgació de la poesia, i ens va llegir una tria de poemes d'alguns dels guardonats: Salvador Espriu, Marià Villangómez, Miquel Martí i Pol, Antoni Cayrol, Montserrat Abelló i, per acabar, de la mateixa Marta Pessarrodona.

I així es va cloure aquest acte de presentació, que vàrem seguir amb interès i satisfacció tots els assistents. Des d'aquí continuem fent una crida a tots els nostres socis per tal que participin en aquests actes i en la vida social de l'Associació.

Reunions de la Junta Directiva

Amb respecte escrupolós a les normes de les autoritats sanitàries i, si s'hi posaven, a les judicials —es veu que també saben de pandèmies i, quan els convé, de drets fonamentals—, la Junta ha prosseguit les seves reunions habituals per anar acomboiant i programant les activitats de l'Associació. Unes vegades, si el nombre de participants ho permetia, presencials, d'altres *online* i també mixtes.

Nous vocals a la Junta

La Junta ha acceptat el soci Amador Magdaleno com a nou vocal i s'ha compromès a obrir la seu els dijous; així doncs, a partir d'ara restarà oberta de dimecres a divendres de 2/4 de 6 a 2/4 de 9, l'horari habitual. S'ha encomanat a la sòcia M. Elena Garcia un seguit de feines que va fent al seu ritme.

Concurs fotogràfic "Fira Modernista"

Convocada a cuítacorrents pels mitjans que va ser possible, vam rebre cinc fotografies etiquetades a Instagram. Un cop valorades, les premiades van ser: **el 1r i 2n premis a @lacasadelesboines i el 3r a @culturatope**. El resultat es va comunicar als guanyadors. La valoració és positiva per ser el primer any i les condicions de la convocatòria, i hi ha el desig de continuïtat els propers anys.

Subvenció de Cultura i Comerç de l'Ajuntament de Terrassa

Ens han concedit 700 euros. Comerç ens ha atorgat 1.000 euros, com els darrers anys. Gràcies a l'Ajuntament, que amb els impostos de tots els ciutadans ajuda les entitats socials i culturals.

Conveni amb l'Ajuntament pel Museu del Còmic

S'ha rebut la primera proposta, que la Junta està estudiant de cara a la seva redacció definitiva i firma.

Cicle Nadalenc

L'inaugurarem el divendres dia 10 de desembre i, d'acord amb les normes pandèmiques, es farà o no la tradicional cantada de nades a càrrec del Petit Cor de la Parròquia de Sant Josep. És previsible també la venda de participacions de la Grossa de Cap d'Any i fer la tradicional llumineta, i el pessebre, que tothom podrà visitar.

Propostes pendents d'acord ferm

S'està pensant de posar en marxa una llista de *whatsapp*, que serviria per a comunicar-se entre els socis que ho vulguin i ho facin explícit a: coleccionistesterrassa@gmail.com

Pot facilitar intercanvis, vendes, recerques, etc.

També es pensa en l'emissió del carnet de soci, com a acreditació personal per a participar en trobades i fires, i mostrar on s'escaigui. Aquesta iniciativa ja s'ha plantejat altres vegades, però la seva gestió i cost no han permès fer-ho encara.

Notícies de fora

Subhastada per 18,9 milions de dòlars la moneda més cara del món

La peça d'una àguila doble de 1933 que mai va arribar a circular va sortir per un preu de set milions i en només quatre minuts va assolir la licitació inicial.

És l'única d'aquest tipus que està en mans privades, ja que la resta són propietat de la Casa de la Moneda dels Estats Units.

En la mateixa subhasta també va sortir a la venda el que es considera el segell més valuós del món.

Notícia publicada a *El Día de Córdoba* el 9 de juny del 2021

Breu història dels blogs terrassencs dedicats a aspectes històrics, fotogràfics o de records de la ciutat

per Santi Rius

Sembla que el més antic és el blog <http://korvefiles.blogspot.com.es/>, dedicat al món del cinema, que va començar l'abril del 2005 i va finalitzar el 2014, seguit del blog de la família Freixa, delsfreixa.blogspot.com, creat l'octubre del 2006, que va finalitzar el 2014. El novembre del 2006 es crea el blog <http://terrassa-o-culta.blogspot.com.es/>, que va tancar el 2011.

Dels que encara estan actius, el de Records de Terrassa <https://recordsdeterrassa.wordpress.com/> és el més antic, seguit pel blog del Frank Gómez <http://passatindustrial.blogspot.com.es/>, que va començar l'1 de juliol del 2007, i en tercer lloc el blog del Rotary Club de Terrassa, iniciat el

19 de juliol del 2007. En quart lloc trobem el del Rafael Aróztegui – Petites històries de Terrassa, <http://pintorviver.blogspot.com.es/>, del 2 d'octubre del 2007.

Altres blogs importants a la ciutat que podem esmentar són el del Joaquim Verdaguer, <http://joaquinverdagner.blogspot.com.es/>, que va començar el maig del 2012, i el del Jordi Plana – Passejant per Terrassa, <http://jplananieto.blogspot.com.es/>, que va iniciar el desembre del 2012.

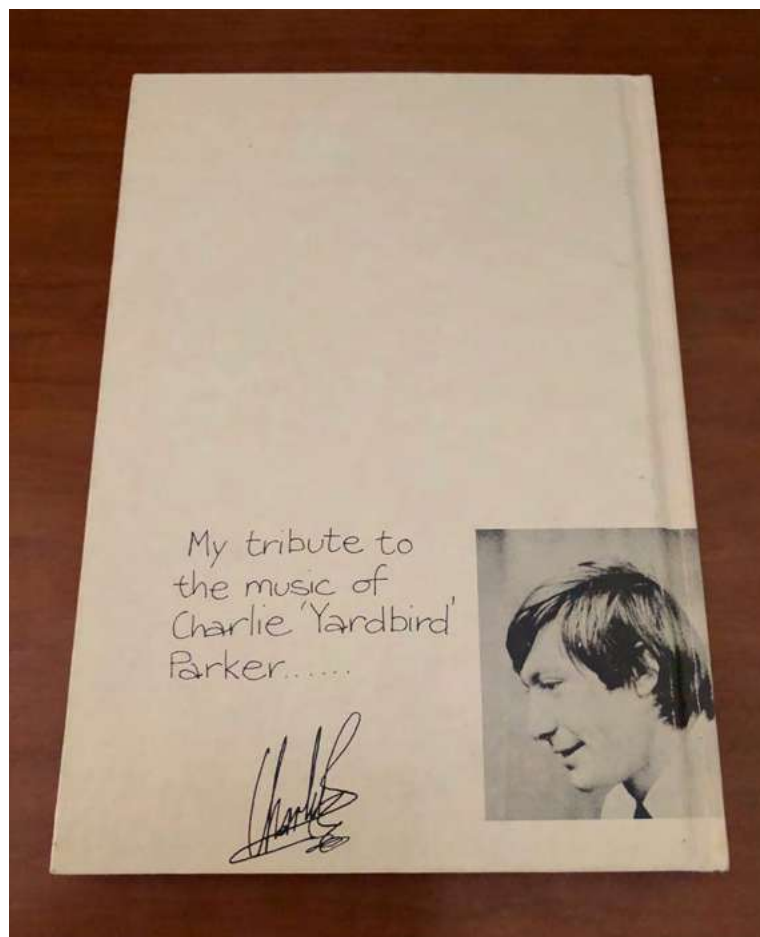
A l'apartat de blogs personals, el d'en Pep Moliner, <http://blogs.avui.cat/pepmoliner>, que és actiu des del 7 de gener del 2006, i el del Manel Guerra, <http://blog.manelguerra.com>, que va començar al maig del 2005.

Nota: si m'he oblidat d'algun blog en actiu o desaparegut d'aquesta breu història demano disculpes. Alhora que em plaurà tenir-ne informació detallada.

Els socis ens escriuen

En memòria de Charlie Watts

Per **Jordi Robirosa Dejean, periodista**

Quan escric aquestes línies fa poques hores que hem sabut el traspàs del mític bateria dels Rolling Stones, Charlie Watts. Amb 80 anys només la mort l'ha pogut apartar del seu instrument, que ell manejava com un veritable "batidor" de jazz, utilitzant molt més el canell que no pas la força del braç. Això li va donar aquesta inusual longevitat amb un instrument tan exigent.

Si això és una publicació de col·leccionistes, i atès que tinc una extensa col·lecció de discos dels anys seixanta, hauria, potser, de referir-me a les peces que tinc dels Stones. No ho sé, poso per cas el *Satanic Majesties*, amb la portada original, hologràfica, o les dues versions de l'*Sticky Fingers*, el de la bragueta —censurada a Espanya, és clar—, o la portada espanyola que, amb el temps, ha resultat ser molt més valuosa. O potser algunes edicions americanes que aconseguia en velles botigues de discos de Houston, Filadèlfia o Nova Orleans...

Potser sí, però jo em referiré al gran Watts tot recuperant un llibret que vaig comprar fa més de 40 anys a Londres, escrit, dibuixat i imprès pel mateix Charlie en honor del seu gran ídol, el saxofonista Charlie Parker. El llibre és una delícia i els dibuixos, una meravella. A Parker, un avançat a la seva època, li deien *Yardbird* i Watts —home de gran cultura, amant del jazz i dissenyador de professió— el dibuixa com un ocell que mor massa aviat a causa de les seves addiccions i la incomprensió del públic d'aquella època. Jo, que soc un enamorat del jazz, comparteixo aquesta dèria per Parker.

En saber la notícia no vaig sentir cap cançó dels Stones, ni el *Flamingo* d'Earl Bostic, el primer disc que va tenir a les mans Watts, i que és una meravella. No; el primer que vaig fer va ser agafar el llibret i tornar-me'l a

llegir. El vaig adquirir a Travis&Emery de Leicester Square, a Londres, una llibreria especialitzada en llibres de música de segona mà que no sé si encara deu existir. Em va costar vuit xílings, molt barat, i el dependent, quan me'l va despatxar, em va somriure i em va dir: "Has fet una bona compra. Charlie Watts és un músic excel·lent". I així fins avui. Descansa en pau, Charlie.

Les nostres dèries

Manel Ros Calsina

entrevista a **Domènec Ferran Gómez**

“A Terrassa ens falta la museïtzació del jaciment arqueològic de Can Jofresa”

Domènec Ferran Gómez (Terrassa, 1957), després de passar per l'Escola Social del Sr. Artigas, la Tecnos i l'Institut Blanxart, es va llicenciar en Geografia i Història a la Universitat Autònoma de Barcelona a Bellaterra. Va cursar l'equivalent a Història de l'Art i ho va completar posteriorment amb un màster de museologia. Va ser membre fundador del Centre d'Estudis Històrics de Terrassa i del Consell de Redacció de la revista Terme, on ha publicat molts articles.

Més enllà de la seva tasca professional, el Mingo és una persona popular i polifacètica, amb una clara tendència per les activitats lúdiques i una mica transgressores (per alguna cosa l'han nomenat Capgròs de l'any!). Ha participat en quasi totes les rues de Carnestoltes amb la comparsa Rives Triple Sex, toca la gralla i la guitarra, i durant la pandèmia ha compost i publicat a Instagram més de 80 cançons com a Mingo l'egarenc. Canta en diverses corals, presenta el programa divulgatiu i humorístic Curiosos sobre el patrimoni local a Canal Terrassa i, a més a més, encara li ha quedat temps per viatjar per mig món.

Sembla que la seva vocació per la història i per l'art es va poder complir des del començament.

Bé, mentre estudiava vaig fer feines de tota mena sense cap relació amb les meves dèries. Després ja vaig començar a participar en algunes excavacions arqueològiques encara que fos sense cobrar... La primera feina remunerada relacionada amb la meva formació van ser uns treballs d'arqueologia a Lleida i a Balaguer a través del Departament de Cultura de la Generalitat.

A partir d'aleshores, tota la seva activitat s'ha desenvolupat a Terrassa, oi?

Sí. Curiosament, a Terrassa vaig entrar a l'Ajuntament l'any 1985 amb una plaça de conserge del Castell de Vallparadís, després de tres anys ja vaig poder passar a una plaça de tècnic de museus i, finalment, l'any 1989 vaig ser nomenat director del Museu de Terrassa, càrrec que he mantingut fins a la meva jubilació, l'any 2020.

Quin és el seu balanç després de més de 30 anys al capdavant del Museu de Terrassa?

El primer objectiu va ser professionalitzar la política de museus que havia realitzat la històrica Junta de Museus. Calia crear una estructura tècnica per registrar i fer l'inventari de tot el material. També es va definir una política d'adquisicions de col·leccions.

Personalment, m'agradava més la feina de les excavacions, l'estudi històric dels objectes, però, finalment, m'he hagut de dedicar més a la gestió administrativa i d'organització que implica la direcció.

Quina mena d'objectes es conserven al Museu?

El Museu compta amb un fons de 29.000 objectes inventariats. Una part s'exposa al Castell de Vallparadís i a la Casa Alegre de Sagrera, i la resta es troba als magatzems municipals i s'intenta donar-los a conèixer amb exposicions temporals. Les col·leccions són molt diverses: art, arqueologia, objectes etnogràfics... Cal destacar que disposem d'obres de tots els pintors i escultors terrassencs significatius.

Quin és l'origen dels objectes?

La majoria corresponen a generoses

donacions particulars que s'han anat produint al llarg dels anys.

Actualment, moltes vegades s'ha de dir "no" perquè els objectes no tenen prou valor històric o perquè ja disposem de peces equivalents. En qualsevol cas, agraïm molt la bona intenció de tots els donants particulars, perquè no tenim un pressupost d'adquisicions, tret d'algun cas excepcional.

Amb quins mitjans de divulgació compta el Museu?

A part de les exposicions permanents, s'organitzen exposicions temporals de llarga durada i s'edita el catàleg corresponent. Durant molts anys es van editar en paper, però aquests últims anys només se'n publica una versió digital i estan disponibles al web del Museu. A mi m'agradava més la versió en paper, però la tendència general, si més no a l'Administració, és considerar el paper un luxe prescindible.

D'altra banda, tenim el butlletí informatiu Merlet, que també ha passat a versió digital. Finalment, disposem de la col·lecció "Quaderns del Museu" i dossiers didàctics.

Com valora l'oferta museística de Terrassa?

Terrassa és l'única ciutat, tret de Barcelona, que disposa de les tres tipologies principals de museus: un museu nacional, com és el Museu de la Ciència i la Tècnica de Catalunya; un museu temàtic, com el Museu Tèxtil, i un museu territorial de ciutat com és el Museu de Terrassa. Per acabar-ho de completar faltaria la museïtzació d'un jaciment arqueològic i crec que el de Can Jofresa seria l'ideal per acabar de cobrir totes les etapes històriques.

En l'àmbit particular, es considera col·leccionista d'alguna temàtica?

A part de molts llibres que ja no sé on posar, tinc força dibuixos i pintures d'artistes locals. També destacaria una col·lecció d'objectes de ceràmica popular (plats, olles, càntrics...) i objectes molt variats dels meus viatges arreu del món (Marroc, Índia, Xina...). El problema, com sempre, és l'espai i, abans algú no faci una neteja, més valdrà que la faci jo mateix...

El col·leccionisme a Internet

Per **Santi Rius**

srcterrassa@gmail.com

Baralles de cartes o naips

És curiós que la paraula castellana naipes prové del mot català naip, tot i que l'origen dels jocs de naips l'hem de cercar segurament a l'Índia, a la Xina o a Egipte, ja que hi ha diferents teories sobre el tema.

El fet és que a la Xina es jugava amb una mena de baralla de cartes que derivava del fet que ells van ser els inventors del paper ja al segle I, mentre que a Europa vàrem tardar encara 1.000 anys a utilitzar-lo.

Sembla que els naips van arribar a Europa introduïts pels àrabs des d'Espanya i això segurament és degut al fet que la baralla de cartes és antiga —és l'espanyola— i deriva segur de l'àrab, perquè els pals de la baralla àrab eren monedes oros, copes, simitarres i bastons.

Les primeres referències documentades de baralles de cartes són del segle XIV, i podem recordar entre aquestes la menció que el poeta Jaume March va fer en el *Diccionario de la Rima*, de l'any 1371, on apareix per primer cop la paraula "naip".

En el Museu Britànic hi ha un manuscrit de 1377, d'un monjo alemany, que cita el joc de cartes d'utilitat per ensenyar. Però en contra d'aquest ús pedagògic, trobem que a Barcelona, l'any 1382, es van publicar unes ordenances en què es prohibia l'ús dels jocs d'atzar i que diu "no gos jugar a nengun joch de daus, ni de taules, ni de naips".

A València, dos anys més tard, el 1384, el Consell General de la ciutat també va prohibir "el novel joch apellat dels naips".

El pare jesuïta Menétrier (1631-1705), en un article publicat el 1702 en el *Journal de Trévoux*, exposa que les primeres cartes franceses es van fabricar a Espanya el 1392 per a entreteniment del rei Carles VI de França, afligit d'atacs de «malenconia», i que el joc simbolitzava l'estructura feudal.

De la internacionalització del joc ens en podem fer una idea llegint la crònica de Viterbo (Itàlia), de l'any 1379, que tracta del *Giocco della Carta*.

Baralla de cartes de Felip V del 1760

Naipes peruanos

Quant a la seva fabricació, podem dir que primer es decoraven per artistes pintors, fins que al segle xv es va industrialitzar gràcies a la impressió xilogràfica, mitjançant motllos de fusta de boix gravats en relleu. El 1832 Thomas de la Rue va inventar a Londres un nou sistema d'impressió anomenat litografia.

Els naips són unes estampes fetes sobre cartró o material plàstic que formen una baralla i que s'han de remenar abans de jugar. Gairebé sempre tenen forma rectangular, però en alguns països com l'Índia poden tenir formes rodones.

Els jocs de naips més coneguts són el tuti, el mus i la brisca (a Espanya), el truc i, a l'Argentina, Xile, el Paraguai, Veneçuela i l'Uruguai, el bridge i el pòquer.

El col·leccionisme de naips no és majoritari i per als qui en tingueu curiositat iniciarem la nostra visita virtual pel web <http://www.museodelnaipe.com/naipecoleccion/>, on podreu començar la vostra col·lecció si voleu i on trobareu cartes de tot tipus, des del tarot a cartes de Harry Potter o de l'agent 007.

Seria interessant continuar la visita al Museu del Naip de Oropesa del Mar, però malauradament el web, <http://www.museodelnaipe.com/>, està tancat.

A continuació entrarem al web <https://www.thejokerhouse.com/es/10-barajas-de-cartas> de Madrid, on també trobarem molta oferta de baralles de cartes inclús per als amants de la màgia, ja que ells en són uns grans consumidors.

Ara podríem visitar un web, <https://www.forcardslovers.com/es/barajas-de-cartas/baraja-de-cartas-alemana>, on ens explicaran les característiques de la baralla de cartes alemanya, a més de les d'altres tipus de baralles, com la italiana, la francesa, etc.

També podem navegar pel web francès d'un dels fabricants de naips més important del món, <https://cartamundi.fr/fr/>, i després fer-ho per un d'Anglaterra, <https://www.wopc.co.uk/>, on trobarem un munt de curiositats a l'entorn dels naips.

Per saber-ne més

L'Àlbum Catalunya de 1933

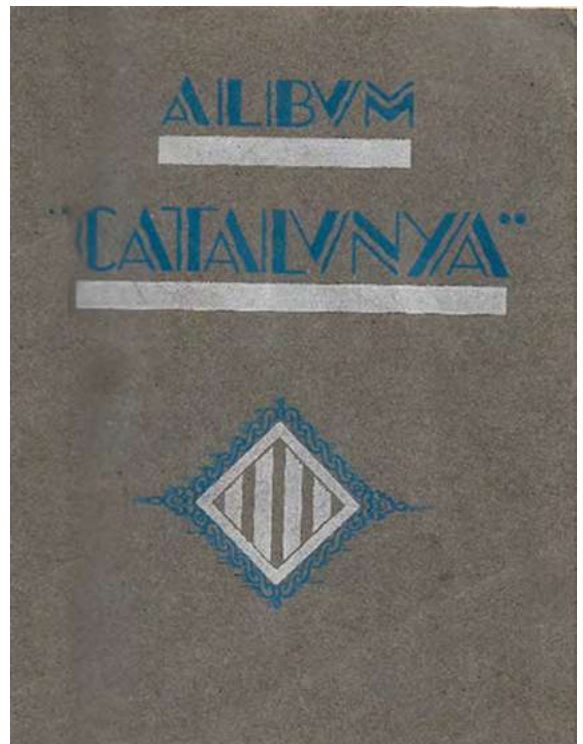
per Josep Sauret Pont

L'Àlbum Catalunya és un àlbum que s'omplia amb les vinyetes d'uns fascicles, *carnets* en deien a l'època, col·leccionables que es publicaven setmanalment. Cada un tenia setze peces, a més a més d'informació sobre literatura, art, concursos, mots encruats..., sempre dins l'àmbit cultural català.

L'edició de l'àlbum que va fer-se el 1933 es venia a 1,30 pessetes i la seva mida és 21x27,3 cm.

Ens pot sorprendre que per a unes vinyetes publicitàries es confeccionés un àlbum per a la seva col·lecció. Sota aquest aspecte es tractaria de cromos i no de vinyetes. Nosaltres no estem d'acord amb aquesta possible consideració, ja que els mateixos promotors i impressors les consideren segells —recordem que a l'època el nom habitual del que avui en diem *vinyetes* eren segells sense valor postal —que a més són dentades i engomades al revers. Un altre factor a considerar és que, al centre dels dos blocs de vuit vinyetes que comprenia cada entrega, s'imprimia la frase: PROPAGAR ELS SEGELLS CATALUNYA ÉS FER UNA OBRA ALTAMENT PATRIÒTICA, que ens indica clarament l'interès que circulessin i, evidentment, la millor forma era mitjançant el correu, enganxades com a vinyetes.

Com és fàcil de comprendre, és molt difícil trobar peces circulades. Estem parlant de productes *ephemera* —efímers— que fàcilment es destrueixen. D'altra banda, en aquella època, tradicionalment, es conservaven només els segells sense els sobres, i això fa que la conservació de les vinyetes hagi estat encara més que difícil. Presentem una postal amb una vinyeta de Núria.

Portada de l'àlbum editat per Ediciones Vària de Barcelona

Les vinyetes estaven impreses en tres colors, marró, blau i verd fosc tirant a negre. Com que es venien en *carnets* diferents amb les mateixes imatges i texts, no era fàcil aconseguir-les totes. Existeixen també algunes proves en altres colors. Estaven classificades per sèries i números. Hi havia 40 sèries amb 10 vinyetes cada una. Les sèries estaven dedicades a fer propaganda dels valors patris, monuments, paisatges, literats, escultors, pintors, músics, institucions culturals, esportistes... També hi havia dues sèries més, sense numerar, dedicades a la premsa i a la ràdio. En total, 420 vinyetes en tres colors.

La mida de les vinyetes és 4x5,2 cm si són verticals (generalment els personatges, les institucions i la premsa) i 5,2x4 cm si són horitzontals (en general, paisatges i monuments). Normalment l'edició és en un paper correcte, les imatges estan centrades i el dentat és d'11.

Vinyeta de Núria obliterated a l'arribada. Amb certa dificultat hi veiem la cascada de la Cua de Cavall enganxada a la cara de l'adreça. Els segells són a l'altra cara de la postal. Al nostre entendre, i segons la normativa de la Unió Postal Universal, segells i vinyeta haurien d'estar canviats de cara.

Pàgina de l'àlbum corresponent a parlamentaris. Hi veiem el número de sèrie que també porten totes les vinyetes a baix l'esquerra. El número 1 correspon al primer àlbum, però mai se'n va publicar un segon. Pot observar-se els tres colors de les vinyetes.

Com hem dit, es venien en carnets. Cada setmana se n'editava un de diferent al preu de 20 cèntims amb setze vinyetes variades, però sense cap correlació. Pel que sabem, d'unes se'n varen imprimir moltes i d'altres, poques, amb la qual cosa era difícil tenir la col·lecció completa.

Es va fer un primer fascicle entenem que de prova i que no es va vendre. Porta data de gener del 1933 i estava previst vendre'l a 15 cèntims. Com podem veure, la portada i el preu són diferents dels que realment es varen vendre a partir de l'abril.

Observarà el lector que en totes les portades de carnets hi havia impresa la frase "EDICIÓ GENUÏNAMENT CATALANA DE PROPAGANDA RACIAL", de manera que no amagaven el missatge que volien transmetre. Avui ho considerariem ideologia feixista.

Les vinyetes dels carnets no eren iguals, de manera que un mateix número de carnet tenia diferents vinyetes. Era una sorpresa quines vinyetes compraves, així que, com hem dit, completar la col·lecció

era difícil donat els repetits que sortien. Si bé desconexem exactament quan, sabem que entre el carnet número 20 i el 24 es va augmentar el preu dels carnets, que van passar a partir d'aquell moment a 25 cèntims cadascun.

Segons sembla, per problemes econòmics l'últim carnet que va editar Vària va ser el 26, per la qual cosa en faltaven dos per completar teòricament el conjunt. Pel que hem pogut veure, aquests dos últims números els va publicar Retrogravat Planas mantenint el preu de 25 cèntims que ja havia pujat Vària. Aquí mostrarem la portada del número 28, que completava totes les vinyetes.

Donada la gran quantitat de vinyetes, en presentarem només algunes i en detallarem les característiques. És interessant destacar que els personatges van ordenats dins la seva sèrie per ordre alfabètic i sempre són persones vives en el moment de la publicació, de manera que no deixava de ser una certa publicitat personal, a més a més de país. Mai hi surten personatges històrics.

En totes podem veure la imatge emmarcada en una bordura rica en floritures que li dona prestància. A la part superior trobem la inscripció "Segells Catalunya" i, al mig de les dues paraules, les quatre barres. Als costats hi ha només els elements decoratius i a la part inferior, en el cas dels personatges, el nom i la professió, i, quan hi surten paisatges o monuments, el nom genèric. En aquest cas la denominació concreta va a la part superior dins de la imatge. A baix a l'esquerra trobem un número corresponent a la sèrie i, a la dreta, un altre que correspon al número dins la sèrie.

No voldríem acabar sense situar l'àlbum i les vinyetes en la seva època. Estàvem en un període d'autoafirmació catalana. El moviment que havia portat a la creació de la Mancomunitat (1914) havia quedat adormit durant la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930), però ressorgí amb l'arribada de la Segona República espanyola, abril del 1931, i l'aprovació de l'Estatut de Núria, de 1932. No se'ns fa estrany, doncs, que algú veies possibilitats de negoci amb el tema catalanista i creés un producte que recordava els personatges del moment, els monuments, els paisatges, les institucions i, en general, tot el que podia ser motiu d'orgull per a la societat catalana.

Resumint, pensem que es tracta d'unes vinyetes purament comercials que intentaren aprofitar-se del fenomen catalanista del moment per obtenir un benefici econòmic. En cap moment de la cerca hem trobat cap institució, ni diari, ni partit polític que intervingués en el projecte.

NOTA: Els originals de les imatges són propietat de l'autor. Les mides de les vinyetes s'han ampliat per a una major visibilitat i la de l'àlbum s'ha reduït.

Aquesta imatge és la prova del carnet que no es va vendre

Portada del primer carnet de la col·lecció que es va vendre

Portada del carnet número 28 i últim en què ja consta Rotogravat Planas com a editor

Lluís Millet, director de l'Orfeó Català i arranador de nombroses composicions populars, i Josep Llimona, escultor d'estil tradicional fonamentalment en pedra i marbre

Arc de Triomf de Barcelona d'estil neomudèjar, construït per l'arquitecte Josep Vilaseca amb motiu de l'Exposició Universal de 1888, i vista general de Santa Fe del Montseny, fotografia d'Adolf Zerkowitz, nascut a Viena i establert a Barcelona, especialitzat en fotografies de paisatges que en molts casos es reproduïen en postals

Els goigs de Ntra. Sra. de la Balma (Sorita)

per Manuel Beser Jordà

El santuari de la Mare de Déu de la Balma està situat a tres quilòmetres de la població de Sorita, dins la comarca dels Ports de Morella, al nord de la província de Castelló. Una bona meitat del seu terme municipal limita amb l'Aragó i l'altra meitat, amb Morella i Palanques, ja dins del País Valencià. Per tant, Sorita és una població fronterera, no pas lingüísticament parlant, car mai hi va haver problemes de comunicació entre la gent d'aquestes contrades. Aquest santuari era habitat en l'edat mitjana per ermitans o anacoretas que veneraven santa Maria Magdalena de la Balma, sant Blai i sant Joan Baptista. Pels anys de la incruenta conquesta de València (1232) una imatge de la Mare de Déu de la Balma es va aparèixer a un pastor i li va demanar ocupar un lloc en aquest bell paratge, que era una cova natural oberta a la roca profunda i enlairada sobre el curs del riu Bergantes, subafluent de l'Ebre. El santuari, igual que el poble, està orientat vers el sud. Com en altres ocasions, la Mare de Déu va ser traslladada a l'església del poble, però l'endemà va retornar a la cova on volia ser visitada i honorada per tothom. Tenia fama de miraculosa pel que fa a malalties físiques i mentals. La seva festivitat és el 8 de setembre, data del naixement de la Mare del Salvador, en què es feien i es fan festejos religiosos i civils amb afluença de gent d'altres comarques. L'àrea d'influència del santuari era el nord de València, les comarques aragoneses fins a Castellot i Casp, i el sud de Catalunya, ja que estem situats en la diòcesi de Tortosa.

Els goigs són unes composicions poètiques que es cantaven i es canten al final d'algunes celebracions religioses per honorar la Mare de Déu, Jesucrist o els sants, demanar-los ajut o agrair-los favors. Provenien d'uns cants que ballaven els pelegrins, que s'anomenava dansa, dels quals tenim mostres en el *Llibre Vermell* que es guarda a la biblioteca del monestir de Montserrat i que tenen data de 1396 i 1399. L'any 1432 el bisbe de València Alfons de Borja, futur papa, recomanà que a les misses de Santa Maria, després del *Sanctus*, es cantessin els set goigs de la Verge; i cap a finals de segle xv aquests cants es coneixen i es difonen per tots els territoris de parla catalana. Anomenem també goigs els fulls on venen impresos aquests poemes amb una estructura molt precisa: una imatge central del sant, uns parions o florons als costats, un corondell o elements de separació de les columnes de versos, i una sanefa al voltant. El poema està format per una entrada de quatre versos heptasil·làbics, dels quals els dos finals es van repetint en totes les estrofes i que s'anomenen *retrouxa* o *rescobla*; l'estrofa final és similar a la primera o entrada. La quantitat d'estrofes podia ser variable i constaven de sis versos heptasil·làbics amb els dos afegits. La temàtica era sobre la vida o la història de l'aparició del sant o santa amb els seus miracles, alguns dels set goigs de la Verge, en el cas de la Mare de Déu, i la

menció del lloc on es venera. Generalment hi ha l'oració final i, en alguns casos, la notació musical. Darrere el full solia haver-hi una resumida història del lloc o del santuari. Així doncs, els goigs servien per pregar, però també per obtenir informació del lloc que es visitava.

En el cas de la Balma, assenyalaríem clarament quatre etapes diferenciades sobre els goigs. La primera aniria des de finals del segle xv fins a finals del segle xvi, en què apareixen els primers, però no en tenim constància escrita, perquè es coneixien de memòria, quan encara no s'havia difós la impremta. El segon període comprendria tot el segle xvii, en què disposem d'alguns fragments escrits pel batlle de Morella i Aldees, Gaspar de la Figuera i Montfort, autor de la *Miscelánea Sacra. Varios poemas* de l'any 1658, on s'explica per primera vegada el que es coneixia llavors de la història de la Balma. És en aquest mateix llibre on parla d'uns goigs molt antics que començaven: "Grans miracles feu tots jorns / als qui estan posats en calma / Mare de Déu de la Balma...". I encara més endavant hi afegeix aquest altre fragment: "Seu-nos segur port, Vós Balma / entenent roca tallada / segons significa Balma". Avançant encara més dins l'obra, l'autor exposa que ha trobat uns goigs manuscrits "de data més recent a nosaltres", referint-se a ell, que comencen així: "Pecadors confiem / en tenir salut de l'ànima / pos dos Maries tenim / a la casa de la Balma". Les dues Maries eren santa Maria Magdalena i santa Maria Mare de Déu de la Balma. Per primera vegada ens apareix el tema de la protecció a la salut, que prendrà importància amb els exorcismes que duïen a terme les caspolines (de Casp) el dia anterior a la festa, el 7 de setembre, anomenat pels del poble com el dia dels malignes o dels miracles.

La tercera etapa començaria amb les guerres de Successió, el 1714, que és quan es perden els furs i les llibertats del Regne de València i comença la centralització del poder amb l'arribada de Felip V. Ara la dedicació al santuari serà exclusivament a la Mare de Déu de la Balma i els goigs, fins a la guerra civil de 1936, seran només en

GOZOS EN
DE NTRA. SEÑORA
Y VENERADA

ALABANZA
DE LA BALMA
EN ZURITA.

Al que se rinde á tu planta
En el sitio donde moras,
Ricos dones atesoras
De la Balma Virgen santa.
Visto fué desde el momento
Que este monte enriqueciste
Y á Zurita ennobleciste
Con tu virginal aliento:
Por eso á voces sonoras
Todo fiel gozoso canta. &c.
Para gozar del primor
De tu portentoso influjo
La devocion te condujo
A Zurita; mas tu amor
No consintió largas horas
Detenerte en villa tanta. &c.
A tu nido tu volviste
En el hueco de la peña,
Oye en soledad mas te empeña
Ajar, Paloma, dijiste
A cualquier que se adelanta
Con preces inflamadoras. &c.
De tu presençia el dolor,
La enfermedad y la muerte,
El temor y toda suerte
De mal huye con horror:
Tanto el poder, los espanta
De tus manos vencedoras! &c.
Salud el enfermo os pide,
Libertad el pobre preso;
Ser desatado el obeso,
Y á nadie mal se despide:

Y á la que hijos no amamanta
Triste esposa, tu mejoras. &c.
Quién sufrió de los pedriscos,
De rayos, ni de centellas
Ni el rigor de las estrellas
Entre estos horribles riscos,
Ni el rugir que tanto espanta
De nubes aterradoras? &c.
Entre Aragon y Valencia
Sentada en igual balanza
Quien te dé mas alabanza
Se entabla la competencia:
Mas tu divina garganta
Concilia las pretensoras. &c.
Dices que al que mas ferviente
Los mandamientos observa
Tu cariño le conserva
En tu pecho mas presente:
Tal tu amor siempre se planta
En almas ejecutoras. &c.
De mis ojos la pupila
Sois Aragon y Valencia,
Lo explica mi gran clemencia
Que en vosotros se os destila:
No olvidéis por gracia tanta
Dar gracias á todas horas. &c.

TORNADA:
Al que se rinde á tu planta
En el sitio donde moras
Ricos dones atesoras
De la Balma Virgen santa.

Oratio: Ora pro nobis, Sancta Dei genitrix. r. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

OREMUS.
Concede nos famulos tuos quæstumus, Domine Deus, perpetua mentis et corporis sanitate gaudere, et gloriosa B. Mariæ semper virginis intercessione á presenti liberari tristitia et æterna perfrui lætitiâ. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

TORTOSA: Por Joaquín Puigrubí.

castellà. En tots ells es pot aplicar la mateixa música. La primera mostra de goigs la trobem en la Novena de la Balma del que havia sigut rector de Sorita, el Dr. Jaume Mateu, i canonge després de la catedral de Tortosa. L'entrada deia així: "Pues estás en esta ermita / para consuelo del alma / Virgen Santa de la Balma / dad salud al que os visita". Uns altres goigs que es consideren editats a València, i trobats en l'arxiu d'un col·leccionista de goigs de Barcelona, començaven d'aquesta manera: "Pues vuestra hermosura encanta, / y hacéis famosa esta ermita; / de la Balma, Virgen santa / dad salud al que os visita". El contingut temàtic era gairebé sempre el mateix: les primeres estrofes corresponen a la història de l'aparició de la Mare de Déu a un pastor, la portada a la parròquia, el retorn a la Balma i alguns miracles que se li atribueixen; a continuació hi ha dues estrofes pròpiament dels goigs, en aquest cas l'Anunciació i el trobament de Jesús al temple; i l'estrofa final acaba sempre amb la devoció d'Aragó i València a la Mare de Déu.

A la població de Casp (Saragossa) es van trobar uns goigs editats a Barcelona a la impremta Torras de Sant Gervasi. La figura central és curiosa i manllevada d'alguns altres goigs: s'hi veu la

Verge abillada com l'antiga imatge de la Mare de Déu de Montserrat, però dins del que sembla una cova, envoltada d'abelles, amb un aligot als peus, una fruita en una mà i a l'altre costat Jesús amb un llibre. En les catorze estrofes veiem la història de l'aparició i els favors i miracles que se li atribueixen, car ja hem dit que algunes caspolines es dedicaven el dia anterior a la festa, el 7 de setembre, a fer exorcismes dins l'ermita, activitat que va desaparèixer just després de la guerra civil. L'estrofa d'entrada d'aquests goigs és aquesta: "Pues sois del mundo alegría / por ser de Dios Madre amada / sed siempre nuestra abogada / de la Balma, Virgen Pía". Aquests goigs tenen la mateixa música que els goigs "vells" que han arribat fins als nostres dies i que encara es canten en la novena i l'eucaristia del dia de la festa. Aquests goigs "vells" van ser profusament editats a diferents llocs, però sobretot a les dues impremtes de Morella: Javier Soto i Valeriano Carceller. L'entrada diu així: "Pues para gloria del alma / os vieron en esta ermita / dad salud al que os visita, / Virgen Santa de la Balma".

Existeix encara una altra edició de goigs fets a Tortosa (Tarragona) a la impremta de Joaquim Puigrubí, pel sorità Sr. canonge magistral de Tortosa, el doctor Ramon Ejarque Ulldemolins (1882-1936). Les tres primeres estrofes són sobre l'aparició de la Verge, les tres següents sobre la seva protecció als fidels i, les tres darreres, sobre la necessitat de l'oració i l'agraïment dels pobles d'Aragó i València. L'entrada i la tornada fan així: "Al que se rinde a tus plantas / en el sitio donde moras, / ricos dones atesoras / de la Balma, Virgen santa". Com es pot veure, s'intenta fugir de la típica rima Balma – alma.

En general, la divulgació dels goigs seguia quatre vies o camins diferenciats. Primerament el fet de ser cantats en algunes celebracions religioses ja era motiu per aprendre-les de memòria. En segon lloc, el *santero*, que era un senyor gran de la família que s'encarregava del santuari i anava un any pels nombrosos pobles de l'Aragó, i l'altre pel nord de la província de Castelló i sud de Catalunya a demanar almoïna, i, a canvi dels donatius que li oferien, entregava estampes o goigs,

que era, sobretot, una manera de divulgar la pietat cristiana en aquells temps, més que un gran negoci. També a les novenes que s'editaven i es reeditaven solien aparèixer al final els goigs que eren adquirits pels pelegrins que visitaven el santuari. I finalment, eren els cecs i els minusvàlids que recorrien pobles i ciutats els que cantaven a les places jotes, follies, romanços, cançons i també goigs i pregàries que sabien de memòria, conjuntament amb la gent del poble que anava a escoltar-los. Per tant, els goigs, com podem veure, eren molt coneguts en altres temps.

En la quarta i darrera època dels goigs de la Balma trobem els que va fer el sacerdot mossèn Francisco Pastor, sorità durant la guerra civil, i que tenen música pròpia i encara estan escrits en castellà, on s'inclouen alguns fets luctuosos. S'anomenen "els nous" i van ser publicats per primera vegada l'any 1940 a la impremta Amela de Morella. L'entrada comença així: "Para ser fuente de amor / os vieron en esta cueva / dadnos consuelo y amor / Madre de la Balma tierna". També va escriure una *Salve* que s'ha pogut conservar. L'any 1978 l'impressor Ricard Vives i Sabater, de Vilanova i la Geltrú (Barcelona), va imprimir diverses col·leccions de goigs. De la comarca dels Ports de Morella en va aplegar vint-i-set, quatre dels quals corresponen a la Balma. Així mateix, l'any 1992, mossèn Santiago Casanova, del Forcall, i Manuel Beser Bail,

de Sorita, van escriure uns goigs en català a partir dels versos recollits per Gaspar de la Figuera: "Grans miracles feu tots jorns / els qui estan posats en calma / Mare de Déu de la Balma / doneu-nos vostres favors". D'altra banda, l'any 2003 Vicent Serra i Fortuño, poeta i mestre en gai saber a Castelló, va entregar al santuari i poble de Sorita uns goigs inspirats en aquest mateix fragment i els set goigs marians. Cap d'aquests goigs té música i se n'han fet còpies, però mai han estat editats.

Recentment, jo mateix vaig fer una traducció al valencià amb alguns canvis dels goigs "vells" i "nous" amb les seves músiques corresponents, per si algú n'hagués de fer ús. De moment, mai han sigut publicats. A part de la *Salve* que va fer mossèn Francisco Pastor, n'hi ha una altra de la qual és autor Vicent Jaume Almela i Eixau a petició dels ermitans de Sant Roc de la Donació, Robert Nebot i Miquel Eixau, amb música de Josep Falomir, tots ells de Castelló, i que va ser cantada i interpretada per primera vegada per la Coral Sant Pere del Grau de Castelló el dia 5 d'octubre del 2014 al santuari de la Balma de Sorita.

Hem vist com els goigs, en un principi, eren en la llengua del poble i se sabien de memòria. Amb l'aparició de la impremta el 1441 a Alemanya, es van presentar ja en paper i en tenim menció gràcies a l'escrit de Gaspar de la Figuera, batlle de Morella. Amb la guerra de Successió i la pèrdua dels furs, els goigs van ser en castellà i, en aquesta darrera etapa, a partir dels anys vuitanta del segle xx es fan goigs en valencià, però es continuen cantant en castellà per tradició. Sobre el culte als sants i santes, se n'ha parlat a bastament. Només considerem que s'han de valorar no pel seu valor material, sinó pel que representen: ser testimonis de la fe en Crist i donar valor a les accions virtuoses, que són estimar el desvalgut, tractar el proïsme com a nosaltres mateixos, aprofitar el poc temps que tenim, practicar la caritat ben entesa, respectar la germana natura i els éssers vius... i, sobretot, tenir la capacitat de saber posar-nos al costat dels altres quan realment ho necessiten. És el que se sol anomenar solidaritat...

GOZOS Á NUESTRA SEÑORA DE LA BALMA,
venerada en el barrio del Huro de la ciudad de Caspe.

<p>Pues sois del mundo alegría Por ser de Dios Madre amada, Sed siempre nuestra abogada De la Balma Virgen Pia. En una cueva dichosa Que entre profanos existe A un pastor apocriste Cual nostra bella hermosta, Con di fuiste prodigiosa Pues curaste su manquia Sed siempre, etc.</p> <p>Partiendo el pobre pastor Con la vision que admiraba En la cueva ni aun osaba Acercarse por temor: Oye entonces ¡que favor! A la Virgen que decia Sed etc.</p> <p>Vote el pueblo de Zarita Y di el cura de mi parte, Que quiero se me levante En este sitio una ermita. Para el alma fiel, contrita Queda aqui la imágen mia Sed etc.</p> <p>En general procesion El pueblo y el cura se atorran Van á la Balma y adoran La imágen con devocion Tambien piensan en raxon Llevarla en su compaña Sed etc.</p> <p>La primer noche siguiciste La Virgen vuelve á su cueva, De nuevo al pueblo se lleva Por teurla mas presente:</p>	<p>Mas segunda vez su frente Retira como solia Sed etc.</p> <p>Cuando fieles conocieron La voluntad de la Virgen, A la Balma se dirigen Donde servirle ofrecieron: Alli su hermita erigieron Con gran fervor y alegría Sed.</p> <p>Desde entonces no han cesado Milagros, y todavia La devocion en el dia Es mayor que en el pasado: Aquel monte es un feriado De gentes en romeria Sed etc.</p> <p>Agua viva en Aragon, Castellote, el Mas, Las Parras, Se ofrecia á vuestras aras. Anualmente en procesion, Por el reino en tal funcion Zarita lleva la gata Sed etc.</p> <p>Sois Madre allí de Piedad Fuente de salud y gracia Amparo en toda desgracia Consuelo en la tempestad Hasta el preso en libertad Por vos tuvo en su agonia Sed etc.</p> <p>Solo Dios, Reina del Cielo En todo os es superior Mas despues sois la mayor En el Cielo y en el suelo Al or la Balma el duelo Sed etc.</p>	<p>Con la infernal compañía Sed etc.</p> <p>Viendo tanta maravilla Y una devocion sin par De Caspe el Huro fundar Os propuso una capilla. Fue su fin que de esta villa Seais Madre, luz y guia Sed etc.</p> <p>Aunque grato os fue el empeño, Bastados visitaste A un enfermo y la ancelaste Vuestra voluntad en succion El quedó sano y risuñon Con el sueño que tenia Sed etc.</p> <p>Rico y pobre, enfermo y sano El pecuñista y doliente, La esteril y parturiente Os piden les deis la mano, Nadie aqui os suplica en vano Si os ama y en vos confia Sed etc.</p> <p>En pues, ó Virgen Santa Inclinad el corazon Al que os rinde adoracion Y á sus cofrades amante Viva, viva Virgen santa Viva la Virgen Maria VUELTA.</p> <p>Pues sois del mundo alegría Por ser de Dios Madre amada, Sed siempre nuestra abogada De la Balma Virgen Pia.</p>
---	---	--

✠. Ora pro nobis Santa Dei Genitrix. ✠. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

OREMUS.
Concede nos famulos tuos, quæsumus Domine Deus, perpetua mentis et corporis sanitate gaude-
re, et gloriosæ Beatæ Mariæ semper Virginis intercessione á presenti liberari tristitia, et æterna
perfrui lætitia. Per Dominum nostrum. etc.

S. Gervasio: Imp. de Torres calle S. Eusebio, n. 6.

Sobre el Lovecraft en español de Carlos Abraham

per Santi Palos

Autèntic arqueòleg de la literatura (la fantàstica i la popular, sobretot), en les seves expedicions per les llibreries de vell, les biblioteques i els arxius del seu país, també les de províncies i pobles, i les d'altres països, així mateix contactant amb bibliòfils i col·leccionistes, Carlos Abraham (Tandil, Argentina, 1975) ha anat desenterrant (és a dir, que ha descobert, ha estudiat i ha editat), al llarg dels darrers anys, una pila de llibres, ficcions i escriptors que havien quedat absolutament colgats sota les runes del temps; bé perquè van veure la llum només en diaris, revistes i butlletins, o en editorials petites i locals, bé per pertànyer a les lletres tingudes com de més baixa estofa, immerescudes de l'atenció d'universitaris i acadèmics. Un gegantí treball de camp en territoris gairebé mai explorats, que Abraham ha deixat al descobert en llibres com ara *La literatura fantàstica argentina en el siglo XIX* (736 pàgines d'erudició i anàlisi, complementades amb l'antologia de quatre volums *Cuentos fantásticos argentinos del siglo XIX*); *Medio siglo de libros Populares*, de l'editorial Tor (editorial creada el 1916 a Buenos Aires pel català Joan Carles Torrendell, fill de l'escriptor Joan Torrendell i Escalles, autor dels drames *Els encarrilats* i *Els dos esperits*); *Las historietas argentinas de ciencia-ficción*, *El cuento fantástico en Caras y Caretes* (també quatre volums) o *Las revistas argentinas de ciencia-ficción*.

A banda de les palades d'informacions inèdites i de les anàlisis tècniques (sempre rigoroses i ben traçades, com pertoca a un professor de literatura) que contenen, els llibres de Carlos Abraham també exerceixen la funció de catàlegs per als col·leccionistes d'aquests topants esquius de la història de la literatura. L'últim que li coneixem, *Lovecraft en español* (editorial La Hermandad del Enmascarado, col·lecció "Los libros de Barsoom"), ve a ser l'equivalent, pel que fa al principal escriptor de terror del segle XX (amb perdó dels fans de Stephen King), a *Sherlock Holmes* en Espanya, d'Alberto López Aroca, ressenyat en el darrer butlletí, en relació amb el detectiu creat per Arthur Conan Doyle. L'empresa d'Abraham ha estat, però, un xic més ambiciosa. En primer lloc, pel seu intent d'oferir una bibliografia exhaustiva, "que resulte útil tanto para el coleccionista como para el investigador", no només de totes les traduccions de Howard Phillips Lovecraft (Providence, Estats Units, 1890-1937) al castellà, sinó també de tots els assaigs i escrits sobre la seva vida i la seva obra, i de totes les obres d'altres autors en què es pugui detectar la seva influència. Més de cinc-centes publicacions, aparegudes al llarg dels darrers vuitanta anys (entre 1939 i 2017), ha aplegat, consultat o documentat aquest home en una recerca titànica, i això encara que va limitar-la excloent-ne còmics, textos electrònics, manuals de jocs de rols i tesis universitàries inèdites. És a dir, només els textos impresos i publicats, però tots. "La pesquisa de elusivos datos bibliográficos demandó largas jornadas explorando los ficheros de cercanas y lejanas bibliotecas, consultas postales a otras aún más lejanas

(entre ellas, una de Cundinamarca y otra de Coatzacoalcos), periplos por librerías, repaso del ISBN de todos los países hispanohablantes y correspondencia con editores, autores, traductores, ilustradores y antólogos. Puedo garantizar que algunos libros son tan arduos de hallar como el *Necronomicon*", explica sobre la feïnada. Una exhaustivitat bibliogràfica que contextualitza (i fa amena i de bon llegir), amb apunts sobre la història d'editorials, revistes i fanzins de sociologia literària, i apreciacions, comentaris i anècdotes al voltant de la recepció i la percepció de l'obra de l'escriptor de Providence en els països castellanoparlants.

Els ambients neulosos són un dels trets que marquen l'estil d'"horror còsmic" de Lovecraft, però, paradoxalment, el recorregut d'Abraham per la història de la seva difusió en castellà és presentat de manera extremadament ordenada, neta i clara. La divisió per capítols segueix el criteri geogràfic. L'Argentina, Espanya, Xile i Mèxic tenen prou bibliografia lovecraftiana perquè Abraham els en dediqui un de sencer. Un altre aplega conjuntament la generada a Veneçuela, Cuba, Colòmbia, Perú, Costa Rica, Equador, Bolívia i Paraguai. Cada país, Abraham l'explica

per ordre cronològic, assenyalant tres períodes bàsics. El primer abasta des de 1939 fins a mitjans de la dècada de 1950, quan la genialitat i la innovació de Lovecraft encara estan per descobrir i gairebé ningú el distingeix entre els molts escriptors que publiquen a les revistes nord-americanes de quiosc (els *pulps*) dedicades al terror i la ciència-ficció. En aquest període, alguns dels seus contes ja van ser traduïts, però per cap altre motiu que no fos la casualitat, com podien haver-se triat els de tants altres autors d'aquests gèneres. A finals de la dècada de 1950 i començament de la de 1960, en part gràcies a la reivindicació que en feren alguns intel·lectuals francesos, Lovecraft esdevé un autor de culte entre els aficionats a la literatura fantàstica, i l'originalitat i la vàlua de la seva obra comencen a ser reconegudes. Aquest segon període arribaria ben bé fins a la dècada de 1980, en què la popularitat de la seva obra creix de manera exponencial, fins al punt que Lovecraft no només adquireix la condició d'autor clàssic del gènere, sinó que acaba sent una icona cultural. Les edicions i adaptacions a tota mena de mitjans es multipliquen arreu del món, afavorides els darrers anys pel fet que la seva obra passa al domini públic. Només les publicades entre 2006 i 2016 superen en nombre totes les dels períodes anteriors, per la qual cosa "un trabajo con el grado de minucia que me he propuesto será imposible dentro de veinte años".

Quina va ser la primera obra de Lovecraft traduïda al castellà? Segons Abraham, el relat "El diario de Alonso Tyler", inclòs al número 1, de juny de 1939, de *Narraciones terroríficas*, una revista publicada a Buenos Aires per la filial que l'editorial barcelonesa Molino va crear a l'Argentina arran de la Guerra Civil (i Abraham explica coses molt interessants sobre la tasca, a l'editorial i a la revista, de José Mallorquí, l'escriptor d'*El Coyote*). Curiosament, no portava la signatura de Lovecraft, sinó la de William Lumley. Tampoc hi era a "La maldición de Yig", aparegut a nom de Zealia Bishop al número 8 de la mateixa revista. Resulta que, per tal de guanyar-se la vida, Lovecraft retocava —millorava, reescribia— relats d'altres autors, en què només a vegades constava com a coautor. "No debe reprocharse ese descuido a Mallorquí, ya que así figuraban en las revistas originales", l'eximeix Abraham. Fou al número 9 de *Narraciones terroríficas* (desembre de 1939) en què, per primera vegada, va anar a impremta un conte de Lovecraft en castellà, "Ratas en los muros", amb el seu nom. També a Molino Argentina li pertoca el mèrit d'haver publicat el primer llibre de Lovecraft en una altra llengua diferent de l'anglès (i vuit anys abans que el primer en francès). Fou *El que acecha en el umbral*, número 8 de "Selecciones Biblioteca Oro" (curiosament, una col·lecció de novel·la policíaca), de desembre de 1946, amb traducció de Delia Piquérez. A l'Estat espanyol, també va ser Molino pionera a publicar l'any 1965, a la col·lecció "Biblioteca Oro Terror", l'antologia "Twisted" (amb el títol *Con los pelos de punta*), que porta el relat "La casa apartada". Amb l'excepció de la madrilenya Alianza, que l'any 1969 publicà *Los mitos de Cthulhu* (llibre clau en la fixació del prestigi de l'escriptor de Providence entre els aficionats hispans), fins a la dècada de 1990 la història de les edicions castellanques de Lovecraft és plenament barcelonina. El publicaren Molino, Acervo, Bruguera, Seix Barral, Dronte i Caralt,

i Abraham explica detalls sucosos de la creació d'algunes d'aquestes editorials.

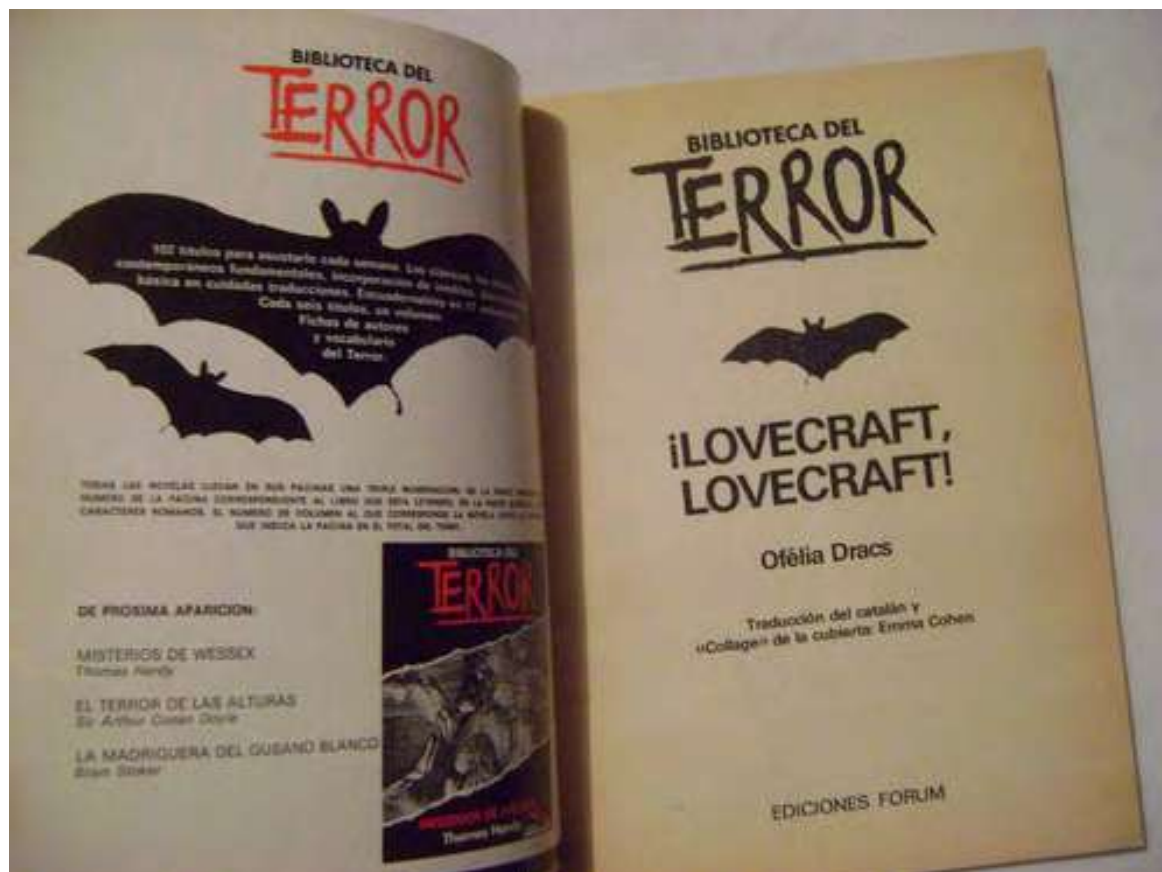
El perímetre de la recerca d'Abraham és el castellà, i per tant no tracta la "lovecraftiana" en les altres llengües de l'Estat, però no s'està d'esmentar el conte *Amb la tècnica de Lovecraft*, de Joan Perucho, que ell mateix edità com a *plaque* l'any 1956 (Perucho havia descobert l'escriptor nord-americà en un viatge a París, en què va comprar *La couleur tombée du ciel*, i va quedar fascinat per la seva radical originalitat¹.) Ni tampoc el recull de contes *Lovecraft, Lovecraft!* (1981, traduït al castellà el 1984, en una edició a la Biblioteca terror, molt cobejada pels aficionats), d'Ofèlia Dracs, col·lectiu literari amb dos autors terrassencs (Jaume Cabré i Vicenç Villatoro). Cal assenyalar *La pell freda*, d'Albert Sánchez Piñol, possiblement l'obra amb empremta lovecraftiana més rellevant de la literatura catalana, que és presentada com si fos originalment escrita en castellà, *La piel fría*. Entre els traductors catalans de Lovecraft trobem, per cert, Montserrat Canyameres, filla de l'escriptor terrassenc Ferran Canyameres, que ha traduït a la nostra llengua *L'ombra sobre Innsmouth* (editorial Laertes, 2020), una de les millors obres de l'autor. Algú s'hauria d'animar a escriure un Lovecraft en català.

Potser no és un llibre per llegir d'una tirada, però sí que, per a qualsevol que s'hagi enganxat a l'univers imaginari de l'*old gent* en algun temps de la seva vida (és un llibre ple de racons i sorpreses), el volum es completa amb dos apèndixs dedicats a la difusió en castellà de dos autors vinculats a Lovecraft: Lord Dunsany i Robert E. Howard. I a *Lord Dunsany en español* hi apareix un terrassenc, el poeta Agustí Bartra. En els anys de l'exili mexicà, Bartra va traduir diverses antologies, una de les quals fou *Cuentos policiales y de misterio* (editorial Grijalbo, 1955, amb una segona edició el 1959), que inclou el conte de Dunsany "Las dos botellas de salsa". Abraham no té paraules massa amables amb la tasca de Bartra en aquesta antologia, de la qual també consta com a seleccionador: "El libro mencionaba a Bartra como único responsable de las traducciones; lo pongo en duda porque además de textos

anglosajones, galos e italianos había otros de Chejov, Lagerlöf y Kafka". La traducció de "Las dos botellas de salsa" va tenir, però, un llarg recorregut. Abraham l'ha trobat en quatre antologies més: *Antología de las mejores novelas policiacas. Primera selección* (Acervo, 1958), *De Poe a Simenon* (1968), *Relatos maestros de crimen y misterio* (1972) i *Relatos maestros del crimen* (1977), les tres darreres publicades per Martínez Roca.

¹ "En una de les llibreries que visitàvem vaig trobar, dins una col·lecció que es deia "Present et Futur" i que dirigia en Claude Mauriac (fill del famós François Mauriac), una obra que es deia *La couleur tombée du ciel*. Aquell títol, "El color que va caure del cel", era molt enigmàtic, però també era molt enigmàtic l'autor, que de cognom es deia LOVE-CRAFT, així és que decidí comprar-lo, però sense donar-li massa valor... fins que el vaig llegir, i em vaig quedar atònit, absolutament impressionat. Vaig descobrir que no solament era un bon llibre de contes fantàstics, sinó que també et catapultava cap a un món absolutament inèdit, un món amb una mena de presències estranyes, que no eren fantasmes... uns éssers que, d'una manera discreta, eren els amos del món.

La lectura d'aquell llibre em va afectar molt. Es tractava d'un descobriment que jo havia fet, sense cap mena de referència literària, de manera que em vaig interessar per aquell individu i vaig començar a investigar (...) Vaig començar a comprar més llibres d'aquest home, fins que vaig tenir tots els que s'havien traduït al francès, i aleshores vaig escriure *Amb la tècnica de Lovecraft*, que va ser el primer text literari que va sortir a Espanya referit a aquest escriptor. (Entrevista a Joan Perucho al número 3-4 del fanzín *Dinamo*, 1997.)

Botiga del Col·leccionista

2008 Montserrat Abelló i Soler
Poeta, traductora
Terrassa, 1918 - Barcelona, 2014

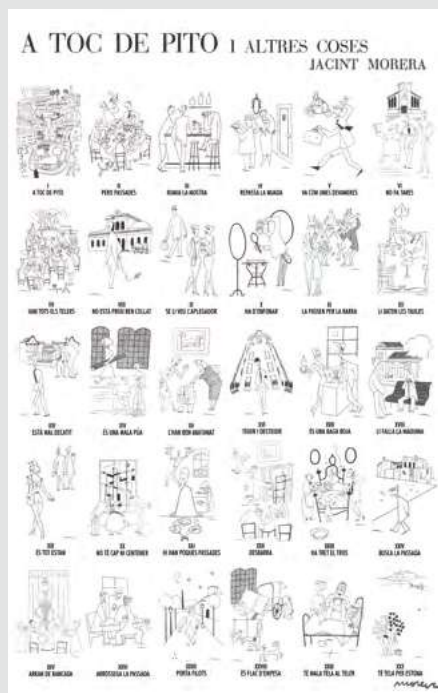
2009 Joan Solà i Cortassa
Lingüista
Bell-lloc d'Urgell, 1940 - Barcelona, 2010

2006 Josep Termes i Ardevol
Historiador
Barcelona, 1936 - 2011

2007 Baltasar Porcel i Pujol
Historiador, cronista,
periodista i crític literari
Barcelona, 1932 - Barcelona, 2009

2002 Josep Maria Espigas i Morsip
Narrador, periodista i autor
Barcelona, 1927

2003 Antoni Maria Badia i Margarit
Lingüista
Barcelona, 1920 - 2014

1998 Joaquim Molins i Balfori
Historiador i crític literari
Barcelona, 1920 - 2015

1999 Josep Palau i Fabre
Poeta, novel·lista i crític d'art
Barcelona, 1917 - 2008

1994 Jordi Sarramona i Vives
Poeta i novel·lista
Barcelona, 1924 - 2006

1995 Antoni Cayrol (Jordi-Pere Cayrol)
Poeta, novel·lista i dramaturg
Saldes, 1902 - Barcelona, 2011

2004 Joan Francesc Mira i Costà
Historiador, traductor, cartògraf i lingüista

2005 Feliu Formosa i Torner
Poeta, traductor i dramaturg
Sabadell, 1924

2000 Josep Vèrbherdú i Aixalà
Historiador, poeta, dramaturg,
lingüista i pedagog
Lleida, 1923

2001 Teresa Pàmies i Bertran
Historiadora
Belgugard, 1919 - Girona, 2012

1996 Ramon Aramon i Serra
Lingüista
Barcelona, 1927 - 2009

1997 Avel·lí Arús Genar (Tàrrer)
Periodista i novel·lista
Barcelona, 1912 - 2000

Auques

- Ed. limitades i numerades: 3€
- Festa Major de Terrassa 1929
- XI Fira Modernista de Terrassa
- A toc de pito de Jacint Morera
- Col·leccionistes de Terrassa
- Auca de Feliu Formosa

Calendaris de butxaca

- Sèries de 8 unitats: 3€
- 2013, dibuixos d'A. Sebastià i Querol
- 2014, dibuixos de Pere Prat i Riús

Catàlegs d'exposicions 3€

- Papers de Guerra
- El Petit Príncep
- Cotxes Scalextric, un món de col·leccionisme
- Els Goigs de Terrassa
- Herois de paper
- El món de les auques

El Petit Príncep

DVD en llenguatge de signes català: 5€

Medalística

Disposem de medalles commemoratives de ben diversos esdeveniments i personalitats. Preu a convenir.

Monedes de Terrassa Facsímils

- Augmentat del senyal de Terrassa incús i anepígraf, estampat el 1472, a la guerra dels Remences: 10€
- Augmentats dels sisens d'aram encunyats a la Universitat forana de Terrassa durant la guerra dels segadors (1640-1652): 10€

Vinyetes

Col·lecció de 32 vinyetes nacionalistes: 5€

Goigs

- Sta. Maria d'Ègara 2013: 1€
- St. Jordi 2014: 1€
- St. Pere, St. Miquel i Sta. Maria d'Ègara 2014, ed. commemorativa i numerada 4pàg: 5€
- Identitat de Catalunya: 1€
- St. Fiacre: 1€
- Als Patriotes Catalans 2017: 1€
- Als Patriotes Catalans 2018: 1€
- Als Patriotes Catalans 2019: 1€

Pins de l'Associació

- 40è aniversari amb escut i corona: 1,50€
- Logo 2005-06 coure: 1,50€
- Logo 2005-06 platejat: 1,50€

Punts de llibre

- Sèries de 7 unitats: 3€ cadascuna
- *Xemeneies de Terrassa*, 1a sèrie
- *Capgrossos de Terrassa*, 2a sèrie
- *Capgrossos de Terrassa*, 3a sèrie
- *Capgrossos de Terrassa*, 4a sèrie
- *Capgrossos de Terrassa*, 5a sèrie
- *Capgrossos de Terrassa*, 6a sèrie
- *Capgrossos de Terrassa*, 7a sèrie
- *Capgrossos de Terrassa*, 9a sèrie
- Preu especial les 7 sèries dels Capgrossos de Terrassa: 18€
- *Teixits Modernistes*, 8a sèrie
- *Dissenys Modernistes*, 10a sèrie
- *40 anys Minyons de Terrassa*, 11a sèrie
- *Automotors elèctrics*, 12a sèrie

Sobrets de sucre

- Sèries de 6 unitats: 0,5€
- *Masies de Terrassa*, dibuixos de Montserrat Font, 1a sèrie - **exhaurit**
- *Parc de Vallparadis de Terrassa*, fotografies de M. Paraira, 2a sèrie
- *A toc de pito*, dibuixos de Jacint Morera, 3a sèrie - **exhaurit**
- *Fira Modernista de Terrassa del 2016*, 4a sèrie, 12 sobrets color: 2€
- *Festival Jazz Terrassa*, 5a sèrie, 12 sobrets color 2€ - **exhaurit**
- *Festival Jazz Terrassa*, 6a sèrie, 12 sobrets color 2€ - **exhaurit**
- *Festival Jazz Terrassa*, 7a sèrie, 12 sobrets color 2'5€ - **exhaurit**
- *40 anys Minyons de Terrassa*, 8a sèrie, 12 sobrets color 2'5€
- *Premis d'Honor de les Lletres Catalanes (1969-1993)*, 9a sèrie, 25 sobrets en color, 5€
- *Premis d'Honor de les Lletres Catalanes (1994-2018)*, 10a sèrie, 25 sobrets en color, 5€

En venda a la seu social, a la Fira-Mercat a la Rambla d'Ègara entre la plaça Bonavista i el carrer Arquímides, els dissabtes de 10 a 14h. Per correu electrònic a elgrup@josoc.cat i a la seu de Col·leccionistes de Terrassa.

Agenda

- E exposició F fira, mercat d'intercanvi
C conferència I intercanvi mensual sobrets sucre
T trobada RJ reunió de junta

Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres	Dissabte	Diumenge	
2021		1 RJ	T E	2 T E	3 T E	4 F?	5
6	7	8 T E	9 T E	10 T E	11 F?	12	
13	14	15 T E	16 T E	17 T E	18 F?	19	
20	21	22 T E	23 T E	24 T E	25 F?	26	
27	28	29 T E	30 T E	1 T E	2 F?	3	
4	5	6 T E	7 T E	8 T E	9 F?	10	
11	12	13 RJ	14 T E	15 Inauguració Exposició	T E	16 F?	17
18	19	20 T E	21 T E	22 T E	23 F?	24	
25	26	27 T E	28 T E	29 T E	30 F?	31	
1	2	3 T E	4 T E	5 T E	6 F?	7	
8	9	10 RJ	11 T E	12 T E	13 F?	14	
15	16	17 T E	18 T E	19 T E	20 F?	21	
22	23	24 T E	25 T E	26 T E	27 F?	28	
29	30	1 RJ	2 T E	3 T E	4 F?	5	
6	7	8	9 T E	10 T E	11 F?	12	
13	14	15 T E	16 T E	17 T E	18 F?	19	
20	21	22 T E	23 T E	24	25	26	
27	28	29 T E	30 T E	31	2022		

Fires, mercats i trobades

www.eltroc.org

Fira-mercat d'intercanvi

Promoció del col·leccionisme i antiquitats
Tots els dissabtes de 10 a 14h
al passeig central de la Rambla, entre plaça Bonavista i carrer d'Arquimedes. TERRASSA

Intercanvi sobrets de sucre

El 4t diumenge de cada mes, llevat de juny, juliol i agost a la seu social de l'Associació de 10 a 14h.
Accés pel carrer Torres Garcia s/n Centre Cultural Terrassa.

Seu social

Oberta els dimecres i els divendres no festius de 2/4 de 6 a 2/4 de 9.
El mes d'agost no hi ha activitats.

Venc/canvio/ dono/busco/ compro/...

Aquesta secció és gentilmente oberta als vostres anuncis breus, envieu-ne el text a elgrup@josoc.cat

Objectes en liquidació de l'Associació:

- Màquina portàtil d'escriure Olivetti Lettera 25 amb maleta, en bon estat, 25 €
- Tapes d'àlbums segells Unicef, d'Espanya, de diversos països amb anelles, a 1 €.
- Jocs de fulls nous d'Espanya, anys 1975/1979, 1971/1981, 1981. Donació estimativa.
- Catàlegs Yvert et Tellier anys 80, 1€ cadascun.
- Clauers de Terrassa, 2 x 1 €.
- Clauers d'arreu, 4 x 1 €.
- Milers de fulls de Loteria Nacional de Espanya.
- Àlbums de segells de ben diversos països: Cuba amb milers de segells, 40 €. Àfrica amb milers de segells, 25 €.

Juguets de lluna i tren de "escala 0" (tipus Payà)

Josep Valls, 648 920 279

Plaques de cava

Intercanvi i/o compra
Jaume Bou, 639 374 919

Sobrets de sucre

Miquel Paraira
690 665 392 / 937 855 565
mparaira@yahoo.com

Goigs

Intercanvi i/o compra
Francesc Comellas, 609 935 713

L'Associació de Col·leccionistes de Terrassa no es fa responsable dels punts de vista expressats en els articles signats pels seus autors ni els comparteix necessàriament. Alhora, recomana i n'autoritza la seva difusió sempre que se n'indiqui la procedència. Seguint el compliment de la LO 15/1999, de protecció de dades de caràcter personal, l'informem que les seves dades personals de què disposem estan incorporades a un fitxer amb la finalitat de permetre la gestió social de l'associació amb els seus socis. Aquest fitxer, de titularitat i responsabilitat de l'Associació, pren totes les mesures necessàries per garantir la seguretat i confidencialitat. Li comuniquem el seu dret a accedir, rectificar, oposar-se, i si escau, cancel·lar les seves dades personals del fitxer del qual som responsables mitjançant un correu adreçat a coleccionistesterrassa@gmail.com, o per correu postal a la nostra seu social. L'opinió de l'Associació no coincideix necessàriament amb la dels articles firmats.

Publicació periòdica informativa de
l'Associació de Col·leccionistes de Terrassa
Rambla d'Ègara, 340 2a - Centre Cultural Terrassa
08221 Terrassa
GPS: X 415897 Y 4539238
Cel: coleccionistesterrassa@gmail.com
Fax: 937 805 299
Dipòsit legal B-28609-2011
ISSN 2014-3265 / ISSN Internet 2014-587X